

comunitarisme d'inacceptable per al feminisme, i desenvolupa la seva proposta basada en la distinció de comunitats d'adscripció i voluntàries.

El llibre es tanca amb dos textos que duen la reflexió a dos espais contigus igualment imprescindibles: el d'Alison Jaggar a la construcció d'una teoria ètica que respongui a les exigències i motivacions del feminisme; i el de Susan Moller Okin a l'espai de trobada entre diferents cultures per afrontar precisament el caràcter multicultural de la que sens dubte és la forma de marginació més estesa. I és que si hi ha alguna cosa realment universal no

és el concepte de justícia, sinó la injustícia de l'opressió de les dones, que, com els mitjans de comunicació ens repeteixen a diari, assoleix en molts països dimensions monstruoses, des de l'infanticidi i la tortura sistemàtica de l'ablació fins a la manca total de llibertat, sense que això arrenqui cap resposta important per part d'uns polítics amb altres prioritats. La nostra necessitat del feminisme té avui dia encara caràcter urgent.

Marta Tafalla

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Filosofia

TUGENDHAT, Ernst

Ètica y política

Madrid: Tecnos, 1998

En l'anàlisi de qualsevol qüestió resulta determinant des de quina distància se la contempla; valors tan diferents com precisió, receptivitat, objectivitat o crítica es juguen en una variable per a la qual no es pot prescriure una mesura a priori, i esdevé per tant decisiu que cada filòsof estableixi la més adequada en cada cas. Si en la llunyania és obvi que el problema es pot perdre de vista, en la proximitat s'amaga el perill que el mateix filòsof engoleixi el problema o el problema se l'empassi a ell.

Article rere article en els dotze que aquest recull conté, Tugendhat renuncia a fingir una distància que no li és possible. Perquè el mer fet de parlar-ne és ja problemàtic, va renunciar a ocupar-s'hi durant anys, incapaç d'escriure sobre una qüestió en la resposta a la qual es determina la seva identitat. I és que la seva pregunta és de fet pels seus propis límits. Conscient que seria absurd pretendre-la quan hom es pregunta per la pròpia pell, refusa d'entrada una objectivitat que no pot assolir, i fa explícit ja en la primera

plana que escriu tan sols des de la seva experiència i la reflexió personal que d'ella emergeix, escriu com a cas concret dins del problema que l'ocupa, i en els textos successius es desenvolupa clarament una autobiografia.

Així, Tugendhat es planteja *què és i què ha d'esdevenir la identitat jueva* des de l'experiència individual, a més desconcertantment insòlita, d'un jueu emigrat durant la dictadura nazi que retorna a Alemanya tot just finalitzada la guerra, en un precipitat afany de reconciliació. A l'ombra de l'entusiasme amb què duu a la pràctica la seva decidida aposta per la convivència, que és alhora un rebuig explícit del sionisme, de la reivindicació d'un Estat jueu, es covarà després l'amargor d'haver-se equivocat, i precisament arran de l'èxit de la seva empresa. La integració, en el millor sentit de la paraula, que ha premiat la seva arriscada opció, esdevindrà problemàtica. L'excepció era ja per a Kant la immoralitat, i Tugendhat es reconeixerà culpable quan el seu èxit li resulti escandalós enfront de les víctimes.

De fet, per a qui accepta el nazisme i l'holocaust com a punt d'inflexió de la història, el mer fet *d'existir després* perd la seva innocència i sobreviure queda tacat de culpabilitat. Però el compromís pràctic que allibera Tugendhat de romandre en una pessimista teoria, l'impel·leix a replantejar-se el sentit de la identitat jueva des de la mateixa experiència de la persecució i amb la voluntat de convivència que el va empènyer en la seva opció particular. En comptes de pretendre impedir una *repetició del mateix* tancant-se dins d'un Estat propi o desapareixent com a poble en l'assimilació a una altra nació, Tugendhat vol vessar la memòria de la persecució i l'extermini en una nova actitud moral, on la consciència del dolor patit com a poble es tradueixi en el compromís de lluitar perquè l'horror no es repeteixi *amb cap altre minoria*; que el record de l'expulsió nodreixi una innovadora concepció, no de la identitat jueva, sinó de la universalitat.

Quan Tugendhat elabora aquestes idees analitzant la situació d'altres minories a Alemanya, reclama un discurs que vagi molt més enllà de les crides a la tolerància o a la generositat dels que qualifiquen l'acceptació de regal que no presuposa un deure. Anant a buscar la forma extrema d'expulsió nodreixi una innovadora concepció, no de la identitat jueva, sinó de la universalitat. Quan Tugendhat elabora aquestes idees analitzant la situació d'altres minories a Alemanya, reclama un discurs que vagi molt més enllà de les crides a la tolerància o a la generositat dels que qualifiquen l'acceptació de regal que no presuposa un deure. Anant a buscar la forma extrema d'expulsió nodreixi una innovadora concepció, no de la identitat jueva, sinó de la universalitat.

noció de dret va néixer com a límit del poder de l'Estat, un límit que és el respecte que ha de tenir als seus membres, Tugendhat demana que l'Estat ofereixi activament respecte *a tots els que no són membres*, reclamant una reformulació dels drets per sobre dels Estats, en la qual es forgi una nova concepció de la universalitat. El dret d'asil ha de passar de ser el més problemàtic per a l'esquema actual, per tal com posa en dubte l'estructura de fronteres en la qual es fonamenta, a ser el capdavanter de la nova política que ens exigeix l'actual procés de globalització.

La posició individual des de la qual Tugendhat treballa aquestes idees s'accentua quan en la seva opció per la política i el compromís pràctic abandona la filosofia teòrica per desenvolupar el seu discurs tan sols entorn de problemes concrets. I així l'inconfusible gust per la dialèctica d'un pensament ben dens i precís es transforma en la construcció de diàlegs ficticis entre personatges que discuteixen els arguments analitzant casos reals. La situació de les minories, la inadaptació de les quals és per l'autor una crítica merescuda a la nostra societat, així com el pacifisme plantejat a partir de la guerra freda i la guerra del golf, són alguns dels problemes que Tugendhat afronta, no com a exemples d'una teoria que els engloba, sinó com el motiu directe i la raó de ser d'una filosofia que es lliura a si mateixa a la política.

Marta Tafalla

Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Filosofia

JONAS, Hans

Pensar sobre Dios y otros ensayos

Barcelona: Herder, 1998

Si tots els problemes que Jonas aborda en aquest aplec de textos queden enllaçats per un mateix fil argumental, amb el qual

aconsegueix d'introduir una aportació personal en terrenys tan atapeïts de discussió que és difícil dir res es encara no